

Wibes kritik är grundlös!

Inget i Sören Wibes kritik gör att vi har omprövat våra resultat. Snarast har vi stärkts i vår övertygelse att resultaten är riktiga. Alla ytterligare tester vi genomfört, bl a för att möta Wibes kritik, stärker nämligen våra slutsatser.

Vi börjar med att notera att inte ens Wibe ifrågasätter det som egentligen är vårt viktigaste resultat, nämligen att det inte finns något stöd för "utarmningshypotesen". Det som föranledde vår studie var att många kritiker av friskolereformen hävdade att friskolorna "utarmar" de kommunala skolorna, genom att ta resurser från dessa. Vårt viktigaste bidrag är att vi visat att denna farhåga är obefogad.

Vi menar dessutom att vi, liksom flera utländska studier, finner stöd för att konkurrensen har positiva effekter på de kommunala skolorna. Denna starkare slutsats saknar stöd, hävdar Wibe. Hans kritik faller i tre kategorier:

FREDRIK BERGSTRÖM är ekonomie doktor i nationalekonomi från Handelshögskolan i Stockholm och VD för HUI. Hans doktorsavhandling handlade om problem med statliga företagsstöd. Fredrik har sedan 1998 arbetat som forskare på HUI. Huvudinriktningen på forskningen är effektivitetsutvärderingar av den offentliga sektorn, analyser av inkomstfördelning och inkomströrlighet samt studier av handelns strukturomvandling.

MIKAEL SANDSTRÖM är ekonomie doktor i nationalekonomi från Handelshögskolan och verksam vid IUI. Hans avhandling, som lades fram 1999, består av empiriska studier inom områdena miljö- och hälsoekonomi. Mikael forskar främst om e-handel och om hur de fristående skolorna påverkat skolväsendet, men arbetar även med studier inom miljöekonomiområdet. Fokus i forskningen ligger på empiriska studier på mikrodata.

1. Relevanta synpunkter som inte har någon betydelse för resultat eller slutsatser.
2. Missriktad kritik som beror på att han vantolkar våra resultat, metoder och slutsatser.
3. Missriktad kritik som beror på att den "analys" som Wibe genomför är undermålig.

Innan vi går in på Wibes kritik ska vi dock kort rekapitulera hur vår modell ser ut (Bergström & Sandström [2001]).¹ Vi vill undersöka ett eventuellt samband mellan graden av konkurrens, mätt som andelen elever som går i friskolor, och elevernas studieresultat, mätt som betyg eller resultat på nationella prov.

Vår statistiska modell består av två ekvationer: En valekvation, som beskriver vilka faktorer som avgör om en elev går i kommunal skola, och en "huvudekvation" som beskriver elevernas resultat givet att de går i en kommunal skola. Dessa skattas som en sk Heckman-modell, eller sample selection-modell. Vi tar alltså hänsyn till att elevens val av skola inte sker slumpmässigt, utan är resultatet av en beslutssituation.

1. Relevanta synpunkter

Vi börjar med den första kategorin Wibe-kritik. Wibe upptäckte redan för omkring ett år sedan, när vi sände över en del sammanfattande statistik till honom att vi definierat en variabel fel. Dummyvariabeln för storstadsregion var felkodad på så vis att den var 1 bara för storstädernas för-

¹ ESO-rapporten "Konkurrens bildar skola", finns i sin helhet på ESO:s hemsida: http://www.regeringen.se/info_rosenbad/departement/finans/eso/.

ortskommuner, och inte för storstadskommunerna. Vi har uttryckt vår tacksamhet för Wibes uppmärksamhet, korrigerat felet, och konstaterat att inget resultat på något märkbart vis förändrats. I vår artikel i *Ekonomisk Debatt* används den korrekta variabeldefinitionen.

Trots att vi talat om för Wibe att detta är ett enkelt och betydelselöst misstag, av sådant slag som förmodligen varje forskare någon gång gjort sig skyldig till, fortsätter han att använda det för att misskreditera oss och våra resultat. Det är ganska fånigt av Wibe, och dessutom ohederligt, men tyvärr typiskt för hans debatteknik.

På en punkt påpekar Wibe en viktig brist i vår analys. För några variabler är bortfallet stort. Det gäller framför allt resultaten på de nationella proven. (Bortfallet för betyg är litet.) Vissa elever uteblir från dessa prov, av olika skäl. Dessutom finns förmodligen en del rena rapporteringsfel, såsom felaktiga personnummer, vilket förorsakar samkörningsproblem. Tyvärr har Skolverket tagit variabeln för elevens kön från databasen över de nationella proven istället för från SCB:s betygsregister, vilket gör att även denna variabel saknas för ett stort antal elever. Eftersom vi inkluderar en könsdummy, en variabel som är 1 för flickor och 0 för pojkar, i våra regressioner är detta besvärande.

Bortfallet i de nationella proven är dessutom inte slumpmässigt, utan större för elever med dåliga betyg. Meritvärdet, som är en sammanvägning av elevernas betyg, är i genomsnitt runt 200 för samtliga elever, medan det medelvärdet ligger runt 140 för elever som uteblir från de nationella proven. Detta behöver i och för sig inte påverka våra resultat, eftersom det skulle kräva att bortfallet är större i kommuner där det finns många friskolor, men icke desto mindre är bortfallet besvärande.

Vi borde alltså ha gjort en analys av bortfallet. En sådan analys fanns inte med

i ESO-studien, vilket är en brist. Hade Wibe framfört denna kritik i civiliserade former, istället för att på DN Debatt anklaga oss för att "spela vetenskaplig bluffpoker", så hade denna synpunkt tacksamt mottagits.

Denna brist i ESO-rapporten har nu åtgärdats. I den engelska version av vår uppsats som finns som working paper vid HUI, och inom kort också vid IUI, och som vi sänt till en internationell tidskrift, redovisas en bortfallsanalys.

Vi har gjort på följande vis. Först har vi antagit att alla elever där meritvärdet saknas har meritvärdet 0. Sedan har vi ersatt saknade värden för könsdummy-variabeln med 0,5, dvs med stickprovsmedelvärdet. Slutligen har vi testat några alternativ för de saknade värdena för resultat i de nationella proven. Vi körde några olika regressioner av provresultat mot våra betygsvariabler, och ersatte saknade provdata med skattade värden.

I samtliga fall står sig våra resultat. Självfallet varierar koefficientskattningen, men inte mer än man kan förvänta sig. I samtliga fall är skattningarna signifikanta – "statistiskt säkra".

För att vara riktigt säkra på att bortfallet inte allvarligt påverkat våra resultat gjorde vi dock ett extremt och orealistiskt antagande, nämligen att alla som inte skrev de nationella proven skulle ha fått noll poäng. Det är orealistiskt eftersom flera av dessa elever hade höga betyg i alla ämnen. Med dessa antaganden går det *nästan* att förkasta *ett* av våra resultat, nämligen att konkurrensen skulle ha positiva effekter. För en resultatvariabel (poäng på delprov B i nationella provet i matematik), inte för de övriga, är koefficientskattningen nämligen inte längre signifikant. Värdet av koefficientskattningen blir dock *högre* vilket tyder på att förlusten av signifikans beror på att vi fört in brus i skattningen genom att göra konstiga antaganden för de saknade värdena. ~~Än~~ dessa skattningar stödjer dock fortfarande det andra av våra huvudresultat,

nämligen att det inte går att se några negativa effekter av konkurrensen.²

Slutsatsen av bortfallsanalysen är att resultaten står sig väl.

2. Wibes vantolkningar

En stor del av Wibes kritik faller i den andra kategorin. Om detta beror på okunskap eller är en medveten del i Wibes försök att misskreditera oss och våra resultat kan vi låta vara osagt. Utrymmet räcker inte för att kommentera alla stolligheter, så vi nöjer oss med några exempel.

Ett klassiskt ohederligt debattknep är att skapa en vanbild av motståndarens påstående och ståndpunkter. Denna metod använder Wibe flitigt. Ett flagrant exempel på detta är när han menar att vi underlåtit att framhålla att "ingen signifikansnivå innebär en säkerhet". Vi har t o m lagt in en "faktaruta" i ESO-rapporten som behandlar denna fråga. Sidan 69: "Faktaruta 1 – Kan vi vara statistiskt säkra?" Varför vi inte utförligt diskuterar denna problematik på DN:s debattsida borde envar förstå. Vi har dessutom uttryckt oss betydligt försiktigare än vad som är vanligt i detta forum. Mer specifikt har vi uttryckt oss betydligt mer försiktigt än vad Sören Wibe gjort i detta och andra pressfora.

Wibe förstår inte varför vi bara valt några av de resultatmått vi har tillgång till, och inte alla. Läs en gång till, Wibe! Vi har nämligen skrivit varför vi valt de resultatmått vi använder. (Bergström & Sandström [2001], s 66.) Vi använder meritvärdet eftersom det är ett mått på elevernas totala prestation. Dessutom söker man in till gymnasiet på meritvärdet. Meritvärdet utgör alltså ett slags slutsammanfattning av elevernas resultat. Dessutom använder vi delproven i matematik. För att citerar direkt ur ESO-rapporten (s 66):

Vi har valt att använda matematikproven. Skälet till detta är dels att matematik är

det ämne som lämnar minst utrymme för subjektiva bedömning, och dels att internationella jämförelser ofta gäller just matematik.

Wibe får gärna tycka att vi gjort en felaktig bedömning, men att påstå att den är "godtycklig" är märkligt.³

Vi har också "godtyckligt" tagit bort några variabler när vi gör vår analys av kommundata, hävdar Wibe. Om han hade tittat i en lämplig ekonometribok, t ex av det slag som används vid forskarutbildningar, säkerligen även vid Wibes institution, så hade han förstått varför vi tar bort vissa variabler. Vi skattar nämligen sk paneldatamodeller. Då går det inte att ha med variabler som är konstanta för, i vårt fall, en kommun för samtliga tidsperioder. Detta orsakar nämligen perfekt mul-

² Vi har också gjort några andra tester för att se vad som händer om vi ersätter saknade värden för den variabel som beskriver föräldrarnas utbildningsnivå. Vi testade de olika extremantaganden som är möjliga, dvs att alla saknade värden ska ersättas med högsta respektive lägsta utbildningskategorin. Dessutom testade vi att ersätta utbildningsnivån med skattade värden utifrån en regression på friskoleandelen. Dessa antaganden testades i kombination med olika antaganden för könsvariabeln. Ingen av dessa regressioner ger anledning att revidera resultaten.

³ Det är dessutom inte för att vi ska kunna använda OLS som vi föredrar approximativt kontinuerliga variabler, utan för att sample selection-modeller med robusta standardfel är knepiga att skatta som t ex ordered probit-modeller. Om man gör som Wibe, och väljer att ignorera både komplikationen med self-selection, och med behovet av att skatta robusta standardfel, är det däremot enkelt att skatta en ordered probit för betygsvariablerna. Varför Wibe ändå väljer att använda OLS för dessa variabler är svårt att förstå, särskilt som han i en tidigare upplaga av sitt manus för denna *Ekonomisk Debatt*-artikel själv påpekat i en fotnot att man borde använda en sk ordered probit för dessa variabler.

tikolaritet, vilket gör skattning av modellen omöjlig. Även variabler som är nästan konstanta bör uteslutas ur en sådan skattning för att undvika problem med multikolaritet. Det är därför vi inte kan ha med "invånardistans", som är ett mått på hur glesbefolkad kommunen är, eller storstadsvariabeln. En kommun som låg i ett storstadsområde 1992 gör det även 1998. Inte heller befolkningskoncentrationen ändras särskilt mycket över en så kort period.

Vi påstår utan några som helst belegg att konkurrensen även gynnar svaga elever, skriver Wibe. Nu är det så att vi definierar precis vad vi menar med svaga elever, nämligen elever som är *resultatmässigt svaga*. Ännu mer specifikt: Elever som har icke godkänt betyg i minst ett ämne. Nu påstår vi faktiskt inte att konkurrensen "gynnar" dessa elever, utan endast att de inte missgynnas. I de relevanta regressionerna är friskolekoefficienten positiv men inte signifikant. Tvärtom vad Wibe påstår att vi gör, så påpekar vi att våra resultat kan tyda på att konkurrensen inte har lika gynnsamma effekter på alla elever. Eftersom dessa resultat är skakiga vill vi dock inte dra några tvärsäkra slutsatser.

Wibe menar något annat med "svaga elever", nämligen elever med lågutbildade föräldrar. Wibe presterar här ett skol-exempel på hur man ljuger med statistik. Han har själv konstaterat att andelen lågutbildade är lägre i kommuner där det finns många friskolor. Trots detta presenterar han en enkel korrelation (här hade Wibe inte ens tid med en OLS) mellan andelen lågutbildade och friskoleandelen, och drar slutsatser om kausala samband. Wibe kastar atombomber i glashus!

Det finns ett uppenbart sätt att angripa den relevanta frågeställning Wibe här tar upp, dvs om olika grupper av elever påverkas olika av konkurrens-effekten. Man kan dela in datamaterialet i grupper efter de tre utbildningskategorierna. Det har vi gjort. Den första slutsatsen är att datama-

teriet inte riktigt "orkar med" den analysen. Det blir helt enkelt för få observationer i varje grupp. En viss tendens finns dock i den riktning Wibe misstänker, dvs mot att barn till högutbildade gynnas mer än barn till lågutbildade. Inga klara slutsatser, men helt uppenbart en relevant fråga för fortsatt forskning.

Ytterligare en illustration till hur lite Wibe begripit, eller vill begripa, av vår rapport ger han när han skriver att vi får starkaste resultaten när vi använder OLS. Detta använder han som ursäkt för att bara använda OLS. Mer därom senare, men vi kan börja med att konstatera att hans påstående är fel. Av de redovisade resultaten är visserligen signifikansnivåerna högst om man använder OLS, och skattar standardfelen på "vanligt" vis. Detta leder dock till en allvarlig underskattning av koefficienternas standardfel, dvs till för höga signifikansnivåer. Vi redovisar endast dessa resultat som en referenspunkt, och påpekar samtidigt att det är viktigt att skatta s_k robusta standardfel. Om Wibe hade läst vår uppsats ordentligt hade han kunnat konstatera att om man skattar standardfelen korrekt så är det inte längre OLS som ger de starkaste resultaten, utan de andra modeller vi använder.

Skälet till att de "vanliga" skattningarna av standardfelen blir fel är att korrelationen mellan elevresultaten⁴ är större mellan elever som går på samma skola än mellan elever som går vid olika skolor. Redan det faktum att Wibe inte tar hänsyn till detta är egentligen skäl nog till att ge hans "analys" underkänt. Ett minimikrav för att över huvud taget ta Wibe på allvar är faktiskt att han åtgärdar detta grundläggande fel, som vi dessutom redan påpekat för honom.

⁴ Egentligen mellan feltermerna för observationer av elever vid samma skola.

3. Wibes undermåliga analys

Detta för oss över till nästa kategori Wibe-kritik, nämligen den som bygger på att hans analys är undermålig.

Ett bra sätt att angripa ett forskningsfält som man är dåligt insatt i är att göra en litteratursökning. Wibe litar tydligen inte på oss, men hade han tittat i den internationella litteraturen hade han funnit att metodfrågor är av central betydelse när man studerar skolor och konkurrens. (Se t ex Hoxby [2000 och 1994] eller Couch, Shughart & Williams [1993].) Det betyder att OLS inte duger. Man måste använda mer avancerande metoder. Wibe använder OLS och hänvisar till "tidsbrist".

Wibe ifrågasätter vår hederlighet och kompetens som forskare. På DN Debatt skriver han att vi ägnar oss åt "vetenskaplig bluffpoker". Han påstår vidare att vår analys "innehöll hela katalogen över de standardfel man kan begå i en statistisk studie". Om man tar så stora ord i sin mun – kommer med så grova anklagelser – så duger det faktiskt inte att hänvisa till "tidsbrist". Ett anständighetskrav är att man själv gör en seriös analys. Detta anständighetskrav lever inte Wibe upp till.

Elever hamnar inte i kommunal skola eller i friskola av en slump, utan på grund av medvetna val. Detta är med andra ett läroboksexempel på när man bör använda en sample selection-modell, t ex en sådan modell som förelogs av Heckman, och som vi använder. När vi använder standardmässiga statistiska tester visar det sig att man *inte* kan ignorera sample selection. OLS-modellen, som Wibe använder, förkastas.

Det vore klädsamt om Wibe byggde sitt metodval på något annat än sin egen "övertygelse". Det verkar dessutom som om Wibe kört sina regressioner på alla elever, alltså även på dem som går i friskola. Det kan förklara en del av skillnaderna mellan hans och våra resultat. Om man vill studera vilka effekter konkurren-

sen från friskolor har på de kommunala skolorna förefaller det rimligt att studera just kommunala skolor. Det är möjligt att Wibe har en annan uppfattning.

Kärnan i Wibes argumentation är att han påstår sig ha visat att våra resultat inte är robusta. Som han så riktigt påpekar vet alla som sysslat med statistiska analyser att det går att åstadkomma ett signifikant samband mellan två talserier utan att ett orsakssamband föreligger. Han menar att våra resultat beror på en slump.

Nu är det för det första så, vilket alla vet som läst vår rapport omsorgsfullt, att vi faktiskt testat ett antal olika modeller och specifikationer. Dessutom finns det gott teoretiskt stöd för våra slutsatser, liksom liknande internationella studier som kommer till liknande empiriska resultat. (Se t ex Hoxby [2000 och 1994], Couch, Shughart & Williams [1993] eller Dee [1998].)

Det är dessutom så att det omvända också gäller – alla som hållit på med en statistisk analys vet hur lätt det går att *inte* finna ett signifikant samband om man bestämmer sig för det. Det går alltid att finna någon kombination av variabler eller något antagande som leder till att en koefficient blir icke-signifikant. Därför måste en robusthetsanalys göras systematiskt. Vi börjar med att återigen konstatera att Wibes resultat är ointressanta eftersom han inte använder en rimlig metod. Istället för att gå igenom Wibes kökknödding av regressioner med än det ena, än det andra antagandet har vi gjort just en sådan systematisk analys, som tar upp de frågor Wibe ställer sig.

Eftersom antalet regressioner blir stort nog ändå, har vi koncentrerat oss på de två mest relevanta resultatvariablerna, meritvärdet och resultat på delprov B i nationella provet i matematik.⁵ Till skill-

⁵ Vi har i vissa fall testat även andra resultatvariabler. Inte i något fall har analysen föranlett oss att revidera våra slutsatser.

nad från Wibe har vi dock inte valt än den ena, än den andra av dessa två variabler, utan konsekvent testat båda två. Vi har i samtliga fall skattat ”robusta” standardfel. Vi har skattat modellerna som sample selection-modeller, och dessutom som OLS för att ha som jämförelse.

Vi börjar med urvalet av kommuner. Vårt datamaterial innehåller data från 34 kommuner som valts ut av Skolverket. Eftersom samtliga data saknas för en variabel för en kommun har vi i praktiken 33 kommuner. Wibe plockar godtyckligt bort några kommuner och påstår att han får andra resultat. Vi har istället systematiskt tagit bort först en kommun i taget, sedan två kommuner i taget och slutligen tre kommuner i taget, för samtliga möjliga kombinationer. För var och en av resultatvariablerna blir detta 12 034 regressioner.⁶

I sample selection-modellerna, dvs de modeller som baserat på statistiska tester bör föredragas framför OLS, blir koefficienten för friskolevariabeln positiv och signifikant i samtliga fall om man bara tar bort en kommun.⁷ Tar man bort två kommuner åt gången blir koefficienten icke-signifikant i 9 fall för delprov B och i 13 fall för meritvärdet, av de sammanlagt 528 möjliga kombinationerna. Icke i något fall är koefficienterna icke-signifikanta för båda resultatvariablerna samtidigt.

Dessutom är koefficienten nästan i samtliga fall signifikant i OLS-skattningarna i de fall där den är icke-signifikant i sample selection-modellen. Detta tyder på att skälet till att de icke-signifikanta resultaten kan bero på rena skattningsmässiga problem, snarare än på ”faktiska” skillnader i data. När man tar bort tre kommuner åt gången är friskolekoefficienten icke-signifikant samtidigt för båda resultatvariablerna i sex fall, av de totalt 5 456 möjliga kombinationerna, och för en av dem i 493 fall.

Vår slutsats är att resultaten är robusta även i detta hänseende. Det finns ett sig-

nifikant positivt samband mellan friskoleandelen och elevernas resultat.

Ett ännu starkare stöd får vi för vår ”första” slutsats, dvs att det inte finns något stöd för ”utarmningshypotesen”. Endast i ett enda fall av de totalt 12 034 regressionerna blir friskolekoefficienten negativ och signifikant.

Vi har redovisat dessa resultat för Wibe. Ett eklatant exempel på hans nonchalans återfinns i den fotnot där han hänvisar till vår korrespondens. Wibe redovisar flera negativa och signifikanta koefficientskattningar än vi gör. ”Jag kan inte närmare kommentera detta, men de resultat som jag återger ovan är hur som helst helt korrekta”, skriver Wibe. Nej, de är inte korrekta! Det har vi berättat för Wibe. Wibes fel består nämligen i precis det som redovisats ovan – han använder inte robusta standardfel, vilket leder till att han överskattar signifikansnivåerna. Det är då inte konstigt, utan helt självklart, att han får fler signifikanta koefficienter än vi får.

Det skulle vara lättare att debattera mot Wibe om det räckte att bemöta hans felaktiga argument en gång. Istället för att lyssna på våra svar på hans frågor upprepar han sina missuppfattningar och felaktigheter med en druckens envishet. Det är inte vår bild av hur ett akademiskt samtal bör föras.

Nästa ”robusthetsfråga” gäller vad som händer om man lägger till eller tar bort några förklarande variabler. Wibe fokuserar på ”invånardistansen”, på variabeln för föräldrarnas utbildningsnivå, och på

⁶ Tar man bort en kommun i taget av de 33 blir det, självfallet, 33 möjliga kombinationer. Tar man bort två i taget blir det 528 kombinationer, och med tre borttagna kommuner blir det 5 456 kombinationer. Vi har sedan kört två modell-specifikationer, sample selection-modeller och OLS. $(33+528+5\,456)*2 = 12\,034$.

⁷ Använder man OLS är skattningarna positiva i samtliga fall, men icke-signifikanta i ett fall för delprov B och i sex fall för meritvärdet.

det faktum att vi inte inkluderar vissa kommunvariabler i vår individdataanalys. Liksom tidigare är hans ”analys” helt ad hoc-mässig.

Vi har inte inkluderat t ex andelen lågutbildade i kommunen som en förklarande variabel eftersom vi tyckte det var konsekvent att ha en kommunvariabel som beskriver samma sak som en individvariabel. Det vanliga är att man inkluderar aggregerade variabler när individdata saknas. Eftersom vi har individdata på föräldrarnas utbildningsnivå inkluderar vi följaktligen inte en kommunvariabel för att beskriva samma sak.

Självfallet kan man välja en alternativ specifikation, men man kan inte göra som Wibe, och bara peta in en eller ett par variabler och sedan ogiltigförklara resultaten när man hittar en variabelkombination där en koefficientskattning inte är signifikant. Det går alltid att hitta *någon* sådan variabelkombination. ~~Frågan~~ Frågan är det en fördel att vara systematisk. Vi har testat att lägga till tre kommunvariabler, som redan finns i vårt datamaterial – andelen bidragstagare i kommunen, andelen invandrare och andelen lågutbildade. När man lägger till alla dessa variabler blir endast andelen bidragstagare signifikant, med negativt tecken. Friskolekoefficienten är fortfarande positiv och signifikant.

Wibe tycker dessutom att vi gör fel som använder en variabel för hushållets högsta utbildningsnivå. Istället ska vi ”självklart” (varför detta är självklart framgår inte) använda separata variabler för moderns respektive faderns utbildningsnivå. Visst kan vi göra det, och har gjort det, men inget resultat ändras.

Vi har vidare testat alla möjliga kombinationer av de tre kommunvariablerna och de olika variablerna för föräldrarnas utbildningsnivå. I just den specifikation som Wibe väljer att redovisa, dvs där han lagt till en variabel för genomsnittlig utbildningsnivå i kommunen, så blir friskolekoefficienten icke-signifikant även för oss.⁸ Men då har han ju tagit bort en kom-

munvariabel som är signifikant! Så kan man självfallet inte göra.

Även när det gäller ”invånardistansen” kan man naturligtvis tänka sig alternativa specifikationer. Invånardistansen beskriver hur glest invånarna i kommunen skulle bo om de var jämnt utspridda över kommunens yta, alltså ett slags glesbygdsmått. Som Wibe redovisar var vårt syfte med att inkludera denna variabel att på något vis försöka ta hänsyn till konkurrens mellan olika kommunala skolor. I viss mån konkurrerar ju även dessa med varandra i den mån kommunerna följer lagen och låter barn och föräldrar välja skola. Vår tanke var att konkurrensen, allt annat lika, blir hårdare ju närmare skolorna ligger, dvs ju lägre värde denna variabel antar. Detta är ett mycket inexact mått. Vad värre är, så kan denna variabel också samvariera med andra faktorer som kan påverka elevernas resultat. Vi blev därför inte särskilt förvånade över att denna variabel fick fel tecken. Wibe gör dock ett stort nummer av detta.

Vi har testat att helt exkludera denna variabel, eller att lägga till det kvadrerade värdet av den, eller det logaritmerade värdet, att exkludera dessa olika variabler bara i valsekvationer eller bara i resultat-ekvationen. Vi har gjort motsvarande övning med storstadsvariabeln, och testat samtliga möjliga kombinationer av dessa variabler. Inget händer med resultaten. Exakt vad Wibe gjort vet vi inte.

Det är fullständigt självklart att det går att hitta några permutationer av vår modell där friskolekoefficienten inte är signifikant, men det betyder inte att resultaten ska förkastas. En övning motsvarande den Wibe genomför går att genomföra med motsvarande resultat på vilken eko-

⁸ Detta gäller dock bara om vi använder vår ursprungliga utbildningsvariabel. Gör vi som Wibe föreslår, och använder en variabel för moderns, och en för faderns utbildning, står sig våra ursprungliga resultat.

nometrisk undersökning som helst. Om man dessutom, i likhet med Wibe, inte ställer några krav på metodologisk stringens eller hederlighet i resultatredovisningen blir uppgiften desto enklare.

4. Slutkommentar

En viktig kritik av vår studie som tagits upp av seriösa kollegor är att vår studie kan lida av ett endogenitetsproblem. Det kan vara så att orsakssambandet är ”dubbelriktat”, på så vis att friskoleandelen påverkar elevernas studieresultat, medan elevernas studieresultat samtidigt påverkar sannolikheten att en friskola etableras i en viss kommun. Detta ställer oss inför ett identifikationsproblem. Hur ska vi veta vad som orsakar vad?

Efter en hel del grubblande har vi lyckats lösa detta problem, och har använt instrumentalvariabelskattningar för att ta hänsyn till att friskoleandelen möjligen är endogen. Tar man hänsyn till endogenitet stärks våra resultat. Det är nämligen så att friskolor i större utsträckning etableras där elevernas betyg, allt annat lika, är dåliga. Det gör att vi riskerar att underskatta positiva effekter av konkurrens. Det kanske är därför Wibe inte tar upp just denna invändning, som i akademiska sammanhang varit den tyngst vägande. Vår analys visar dock att endogenitetsproblemet inte är något betydande problem.

Det som gör att vi känner oss så säkra på våra slutsatser är att de varit desamma från den första enkla analysen och de första regressionerna. Vi har under resans gång mött många kritiska synpunkter som vi tagit till oss och i görligaste mån sökt ta hänsyn till. Icke i något fall har vi tvingats revidera våra slutsatser. Wibes kritik är inget undantag.

Wibe tar upp flera viktiga frågor. Hans synpunkter hade uppskattats om de kommit t ex på ett seminarium. Vi har erbjudit Wibe att komma till Umeå och presentera våra resultat, men det var inte Wibe intresserad av. Det beklagliga är att han

istället för att föra ett seriöst samtal kastar ur sig anklagelser, oförsämdheter, grova tillmälen och rena lögnen.

Som redan påpekats räcker det dessutom inte att bemöta hans anklagelser och påståenden en gång, eftersom de alltid dyker upp igen, oavsett hur många gånger vi vederlagt hans kritik. Detta gäller inte minst frågan om tillgången till de data vi använder. Vi har fört denna debatt privat – över telefon och e-mail – och offentligt – i Svenska Dagbladet, DN, Västerbottenskuriren och i morgon-TV. Adå fortsätter Wibe att likt en gammal speldosa raspa ur sig samma melodi.

För enkelhetens skull ska vi tillämpa samma metod och upprepa exakt det en av oss (Sandström) skrev i VK:

Wibe ringde mig 8/3, två dagar efter att ESO-rapporten, Konkurrens bildar skola,”släppts. =.

Vid vår första kontakt sade sig Wibe vara förvånad över våra resultat, delvis beroende på att han själv har en skeptisk inställning till friskolor. Jag meddelade Wibe att vi fått våra data från Skolverket. Vi hade därefter ett artig och intressant utbyte via e-mail och telefon. Wibe bad mig göra en tabell, och ställde frågor om analysen. Han påpekade ett mindre fel i en variabel, vilket vi tacksamt noterat och korrigerat.

När Wibe bad om tillgång till våra bearbetade data svarade vi nej, av två skäl. Dels kunde vi inte lämna ut data utan tillstånd, eftersom vi skrivit på ett avtal med denna innebörd. Dels ville vi inte lämna ut data till en annan forskare innan våra resultat publicerats i en internationell tidskrift. Jag meddelade återigen att rådata fanns tillgängliga genom Skolverket, och angav vår kontakt där. Så här skrev jag: En möjlighet för dig är givetvis att skaffa rådatamaterial från Skolverket, där [Namn på och e-mail till tjänsteman på Skolverket] varit vår kontakt. Detta skedde den 28/3. Jag har inte försvårat för Wibe att ta del av data, utan underlättat.

Sören Wibe har sedan muntligen och via e-mail meddelat att han fått tillstånd att ta del av data, men inget sådant meddelande har nått oss från Skolverket eller SCB. (Vissa av Skolverkets data kommer ursprungligen från SCB. Tillstånd behövs även därifrån.)

Grunden till Sören Wibes påhopp är att han påstår att det är praxis att lämna ut data till andra forskare. Jag hävdar en annan åsikt. Det handlar inte ens om praxis, utan om ett formellt krav som ställs av de flesta internationella tidskrifter. Något sådant krav finns inte när det gäller ESO, eller andra statliga utredningar, och inte heller av tidskriften *Ekonomisk Debatt*.

Dessutom haltar Wibes jämförelse med naturvetenskaperna. Där handlar det vanligtvis om data från experiment där det bara är forskaren själv som har tillgång till data. Självklart är det då viktigt att dessa data görs tillgängliga för andra forskare. Än i dessa sammanhang är dock kravet länkat till publicering i internationella tidskrifter. I vårt fall handlar det om data som finns tillgängliga från Skolverket för envar som kan skaffa de tillstånd som krävs. Att Wibe lyckats missförstå var data fanns är inte vårt fel.

Wibe har utnämnt sig själv till något slags överdomare för vad som är god forskning. I själva verket betar han sig som en rättshaverist, som vägrar överge sina argument hur många gånger de än blivit vederlagda. Wibe tror att vi ”skadar tilltron till ekonomer som objektiva vetenskapsmän”. Vi tror att Wibe skulle göra klokt i att bekymra sig mer om sin egen trovärdighet som ”objektiv vetenskapsman”.

Referenser

- Bergström, F & Sandström, F M, [2001], *Konkurrens bildar skola –en ESO-rapport om friskolornas betydelse för de kommunala skolorna*. Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO), Ds 2001:12.
- Couch, J F, Shughart II, William F & Williams, A L, [1993], ”Private School Enrollment and Public School Performance”, *Public Choice*, vol 76, s 301-312.
- Dee, T S, [1998], ”Competition and the Quality of Public Schools” *Economics of Education Review*, vol 17, s 419-427.
- Hoxby, C M, [1994], ”Do Private Schools Provide Competition for Public Schools?”, NBER Working paper series, Department of Economics, MIT.
- Hoxby, C M, [2000], ”Does Competition Among Public Schools Benefit Students and Taxpayers?”, *The American Economic Review*, vol 90, s 1209-1238.